
Programa Erasmus+ per al PAS del CRAI
Informe de la beca de mobilitat a la Biblioteca Geral
da Universidade de Coimbra
(Curs 2021-2022)

<i>Nom del participant</i>	Marina Ruiz Fargas
<i>CRAI Biblioteca o Unitat</i>	Biblioteca de Fons Antic
<i>Institució i país de destí</i>	Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra, Portugal
<i>Dates d'estada a la universitat estrangera</i>	Juliol 2022

La Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra

La Universidade de Coimbra és la més antiga de Portugal i una de les més antigues del món. L'Estudo Geral, reconegut pel papa Nicolau IV el 1290, va començar el seu camí a Lisboa, per ser traslladat el 1537 a Coïmbra.

Es considera que des dels seus inicis devia comptar amb una biblioteca, i el primer testimoni de la seva existència data del 1545, quan el cronista de les Índies Fernão Lopes de Castanheda és nomenat "guarda do cartório e da livraria".

Concretament, la meua estada va ser a la denominada [Biblioteca Geral](#) (a partir d'ara BGUC), és a dir, la biblioteca central de la institució, entre les diverses que existeixen a les facultats, departaments i altres instituts de la universitat. Va ser inaugurada oficialment amb aquest nom i funció el 1949, contemporàniament a l'estrena del nou edifici, inscrit en l'entorn "grandiloqüent i retòric" en què es va organitzar la nova *cidade universitária*.

Allò que em va sorprendre molt va ser el contrast entre l'arquitectura d'aquesta àrea – concebuda durant la dictadura de Salazar - i els edificis històrics universitaris que s'alcen uns metres més enllà. Aquest darrer espai reflecteix la rellevància de la universitat en el passat, en bona part per l'existència de 22 col·legis universitaris, on van sorgir grans biblioteques, però també per la creació de la [Biblioteca Joanina](#).

Sala anomenada del Colégio de São Pedro, atès que s'hi conserven els llibres d'aquest col·legi universitari, l'únic del qual ha sobreviscut la totalitat de la col·lecció

Aquesta cèlebre biblioteca es va acabar de construir el 1728, després d'un període de construcció de 12 anys. Va ser la resposta del rei João V de Portugal al desig del rector de comptar amb una nova biblioteca per a la universitat. El resultat va ser un magnífic edifici en estil barroc tardà, que enlluerna cada any els milers de turistes que el visiten.

Visita a la Biblioteca Joanina, a càrrec del director de la BGUC, João Gouveia Monteiro

La meva intenció en triar destí per a aquesta estada Erasmus era precisament conèixer amb certa profunditat la Biblioteca Joanina, on d'antuvi em semblava que es reunien tots els fons històrics de la universitat. Tanmateix, els meus amfitrions – i en especial qui va ser la meua guia i acompanyant en tot moment, la bibliotecària de fons antics Fátima Bogalho - m'havien preparat un programa molt més complet.

En aquesta memòria em referiré únicament als aspectes que més em van interessar dels molts que se'm van mostrar de la BGUC.

Acollida i col·leccions

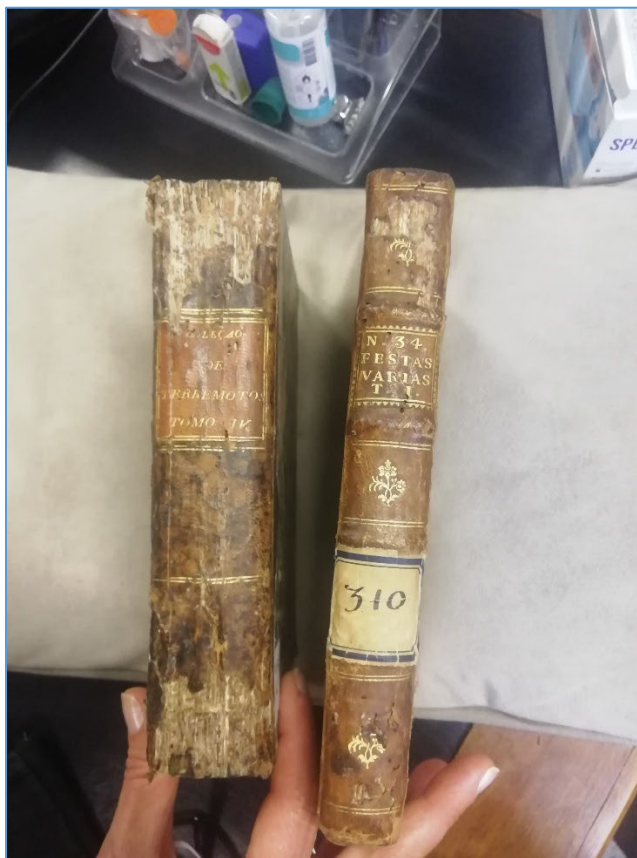
Vaig agrair molt que a la primera de les activitats de la setmana se'm convidés a donar a conèixer el CRAI Fons Antic de la UB, amb presentació del director de la BGUC, João Gouveia Monteiro, i amb l'assistència de diversos professionals de la biblioteca. A continuació, vaig poder visitar la Joanina i conèixer diversos dipòsits i sales on també es custodien col·leccions patrimonials.

Pel que fa a la Joanina, al llarg dels anys es va nodrir de compres, donatius, i també de fons provinents de la supressió de cases de religiosos. En definitiva, en no conservar-s'hi únicament la

col·lecció original, i en trobar-se part de la col·lecció original en altres dipòsits, els col·legues de la BGUC la consideren fonamentalment un espai, més que no pas un fons.

Si el fet d'haver rebut col·leccions fruit de desamortitzacions acosta la BGUC al CRAI Fons Antic, també ho fa la ubicació dels llibres, que es troben dispersos en una multitud d'espais. Es tracta d'un total de 80.000 volums impresos entre el 1462 (és d'aquest any la bella Bíblia de Magúncia a què em referiré més endavant) i el 1800, i de 6.000 manuscrits. A diferència de la nostra col·lecció, no abunden els duplicats.

Entre els espais visitats destacaria les col·leccions privades custodiades a sengles sales – [Livraria do Visconde da Trindade](#) i [Livraria de Oliveira Martins](#) - i el dipòsit de Reservados.

Dos volums facticis, amb els teixells que informen del contingut

Em va interessar especialment la quantitat de volums facticis conservats, atès que aquesta és una tipologia documental que també abunda al nostre Fons Antic. En particular, és molt notable la nodrida col·lecció de fullets impresos arran del terratrèmol de Lisboa del 1755 i de fullets relatius a la Inquisició custodiats a la Livraria do Visconde da Trindade. Els darrers ja es troben disponibles en la seva totalitat a la biblioteca digital [Alma Mater](#).

A diferència del CRAI Fons Antic, on nombrosos facticis malauradament encara han de ser catalogats i no existeix cap eina descriptiva que hi doni accés de forma exhaustiva, a la BGUC representa un gran avantatge que el contingut de tots aquests volums es pugui consultar gràcies al [Catálogo da coleção de miscelâneas](#) digitalitzat i amb cerca OCR.

En el context estratègic de potenciar la consulta dels fons encara no incorporats al catàleg en línia, es troba digitalitzat i disponible el [catàleg manuscrit](#) de les obres incorporades a la BGUC fins al 1957. El catàleg en fitxes mecanografiades elaborat entre el 1958 i el 1987 està reconvertit en la seva pràctica totalitat.

Estructura

Em va sorprendre força l'estructura de la biblioteca universitària, amb l'existència d'una de general i de les de facultats, departaments i altres instituts. Però encara més el fet que totes siguin dirigides per professors catedràtics, que s'ocupen fonamentalment de distribuir els recursos econòmics, i amb qui no és senzill en ocasions compartir les qüestions més tècniques. Tanmateix un avantatge – em van dir els bibliotecaris – és que els seus alts càrrecs propicien l'establiment de contactes, i per tant una major projecció, visibilitat i recursos. El propi director de la BGUC és catedràtic d'arqueologia.

La independència de les biblioteques de la Universidade de Coimbra però és relativa, ja que comparteixen algunes estructures, com ara l'[OPAC](#), el repositori institucional [Estudo Geral](#) o la biblioteca digital de fons patrimonial Alma Mater. Per a aquest propòsit, a la BGUC s'ha creat l'Àrea de Serviços e Sistemas de Gestão Integrada, que les coordina i de què és responsable Ana Miguéis.

D'altra banda, existeix, a nivell nacional, un portal que reuneix els catàlegs de les universitats portugueses, anàlogament al nostre CCUC: [B·comum](#).

Compartir experiències sobre digitalització i conservació i restauració...

La trobada amb els responsables de la biblioteca digital Alma Mater, Ana Miguéis i Bruno Neves, va resultar especialment estimulante. Els col·legues de Coimbra tenien molt interès en saber les característiques del nostre BiPaDi, i com les condiciona Alma, qüestions força desconegudes per mi. Per aquest motiu, agraeixo molt a la Roberta Boscaro, de Procés Tècnic del CRAI, la informació que em va proporcionar en una trucada telefònica feta un tòrrid migdia des del preciós [Jardim Botânico](#) de la Universidade de Coimbra, que em va permetre poder intercanviar impressions sobre els respectius portals amb cert coneixement de causa.

Pel que fa a Alma Mater, que funciona com un agregador, són aquestes les principals característiques: utilitza Dublin Core, el backend es basa en DSpace Glam, i el frontend és personalitzat i desenvolupat per una empresa. Les col·leccions es guien fonamentalment per dos criteris: la ubicació dels fons i un esdeveniment, activitat o efemèride que n'impulsa la creació.

A diferència de BiPaDi, un mateix document es pot trobar en diverses col·leccions i acostuma a oferir metadades amb el contingut del document. Anàlogament a la pràctica adoptada recentment pel

CRAI Fons Antic, ofereixen les imatges de l'enquadernació per a cada un dels documents inclosos en un factici. La digitalització, en canvi, s'externalitza, en no comptar amb un centre propi.

Compartint informació sobre les respectives biblioteques digitals, amb Ana Miguéis i Bruno Neves

Igualment, va resultar fructífera i molt agradable la visita a un altre servei tangencialment relacionat amb les meves tasques al CRAI Fons Antic: l'Oficina de Conservação e Restauro, on el personal que hi treballa em va presentar la recentment adquirida maquinària, em va mostrar la tasca en curs i, sobretot, em va preguntar sobre l'ús de cera d'abella o de cera microcristal·lina per hidratar el pergamí i la pell de les enquadernacions a la UB. Una qüestió que, naturalment, vaig derivar al Taller de Restauració del CRAI UB i a la Montserrat Florensa, que de seguida va respondre de manera afirmativa.

Compartint impressions amb el personal del Taller de Conservació i Restauració

... i principalment sobre catalogació!

A part de visitar la secció de Catalogação i compartir algunes impressions amb la seva responsable, així com de presentar les nostres bases de dades [Marques d'impressors](#) i [Antics posseïdors](#) a Maria José Silva Pereira i a Fátima Bogalho, bibliotecàries de fons antic, el temps transcorregut amb la Fátima, compartint i comentant qüestions relacionades amb la catalogació i amb la descripció dels incunables va ser el veritable nucli de la meva estada a la BGUC, i l'activitat més estimulante des del punt de vista del meu desenvolupament professional.

Entre els molts punts debatuts, però, en destacaria tres, pertanyents al context general de catalogació de fons patrimonials, que van cridar l'atenció, per la seva utilitat, a la meua guia de Coïmbra, Fátima Bogalho: l'ús de l'empremta, un sistema de reconeixement bibliogràfic emprat des dels inicis de la catalogació automatitzada pel CRAI Fons Antic però que fins ara no havia estat explorada per la BGUC (en vam fer alguna pràctica); el manual [Estats, emissions i edicions al catàleg: una proposta oberta](#), una eina elaborada pel CRAI Fons Antic per a resoldre les variants bibliogràfiques al catàleg; i, finalment, la intranet de Procés Tècnic, imprescindible per a definir i compartir les pràctiques catalogàfiques institucionals.

Pel que fa als incunables, la BGUC en conserva un fons notable (actualment en tenen comptabilitzats 212, tot i que no descarten que aquesta xifra s'incrementi, a conseqüència d'una futura revisió) i l'imprès més antic és una Bíblia anomenada de les 48 línies, impresa a Magúncia per Johannes Fust i Peter Schöffer el 14 d'agost del 1462. En ser les procedències una de les meves àrees d'especialització, i en ser també un dels interessos creixents entre les bibliotecàries de fons antic de la BGUC, em va encuriosir una nota manuscrita, que vaig transcriure, on figura el nom de l'antic propietari, l'Abadia de Sant Heribert, de Deutz, troballa que va merèixer una [notícia](#) al web de la biblioteca amfitriona.

Va ser el colofó ideal d'una setmana enriquidora per a ambdues parts, i força insòlita dins del conjunt d'experiències Erasmus a què he participat fins ara, pel viu interès mostrat per la institució d'acollida envers la feina que duem a terme al CRAI Fons Antic de la UB.

En definitiva, un Erasmus caracteritzat per haver compartit i après en un context d'extrema dedicació i amabilitat per part del personal de la BGUC, amb una menció molt especial a la col·lega Fátima Bogalho.